

СТИЛІСТИЧНИЙ ПОТЕНЦІАЛ ВСТАВЛЕНИХ КОНСТРУКЦІЙ У ТВОРАХ УІЛКІ КОЛЛІНЗА

Серед багатства стилістичних засобів і прийомів, якими послуговувався у своїй мовотворчості майстер англійського детективного роману Уілкі Коллінз, значне місце займають вставлені конструкції. Стилiстична характеристика синтаксичних конструкцій ускладнюється їхньою сутністю: на відміну від слів, семантика яких може безпосередньо передавати те чи інше стилістичне значення, синтаксичні побудови виражають його завдяки своїм внутрішнім формально-семантичним відношенням [1, 28]. Мета нашої розвідки – виявити структурно-семантичні та стилістичні особливості вставлених синтаксичних конструкцій у романі У. Коллінза «Місячний камінь», які зумовлені специфікою детективного жанру.

Особливістю детективного роману є введення до його художньої структури образу оповідача. Не став винятком і роман У. Коллінза. Слуга Бетередж є і персонажем, і оповідачем одного з розділів роману. Саме його мові властиве активне послуговування вставленими конструкціями. Адже ці одиниці експресивного синтаксису забезпечують логічне та експресивне виділення деталей повідомлення, які є такими важливими для детективної оповіді. Чим більше атрибутів дійсності включається автором в оповідь, чим більше інформації гурпується навколо однієї точки часу і простору, тим частіше письменник застосовує розгорнуті синтаксичні періоди, насичені вставленнями, експліцитним вираженням смислових зв'язків окремих складових частин повідомлення: «*How are you to find the place?*» *I inquired.* «*I am sorry to disappoint you,*» *said the Sergeant* – «*but that's a secret which I mean to keep to myself.*»

(*Not to irritate your curiosity, as he irritated mine, I may here inform you that he had come back from Frizinghall provided with a search-warrant. His experience in such matters told him that Rosanna was in all probability carrying about her a memorandum of the hiding-place, to guide her, in case she returned to it, under changed circumstances and after a lapse of time. Possessed of this memorandum, the Sergeant would be furnished with all that he could desire.*) (Collins, 189). Таким чином, для читача стає актуальною не тільки «видима поверхня» художньої дійсності (діалог між двома персонажами), а й глибина змісту (супутня інформація, яка є важливою для повноти розуміння подій читачем).

У детективному жанрі важливою є кожна деталь, і згадування цієї деталі часто виноситься у вставлення: *They bounced out of their corners, whisked upstairs in a body to Miss Rachel's room (Rosanna Spearman being carried away among them this time), burst in on Superintendent Seagrave* (Collins, 149). Уточнюватися може дата: *On the next morning (morning the twenty-sixth) I showed Mr Franklin this article of jugglery [...]* (Collins, 97); посада: *I went round the house to lock up, accompanied by my second in command (Samuel, the footman), as usual* (Collins, 95), мовленнєва ситуація: *The Sergeant went softly all over the Indian cabinet and all round the «boudoir», asking questions (occasionally only of Mr. Superintendent, and continually of me)* (Collins, 184).

Трапляється, що деталь, яка виділена у вставлення, здійснює зв'язок не тільки послідовних, а й дистантних відрізків тексту. Такою деталлю у романі У. Коллінза «Місячний камінь» є іноземна освіта головного героя – англійця містера Франкліна, яку той отримав у Франції, Німеччині та Італії. Оповідач, – слуга Бетередж, від імені якого ведеться розповідь, – постійно в діях містера Франкліна вбачає вплив тієї іноземної освіти. Про це він зазначає в авторських парентезах: «*So much,*» *I thought to myself, «for a foreign education. He has learned that way of girding at us in France, I suppose.*» (Collins, 28); *However, when he had swallowed his cup of coffee – which he always took, on the foreign plan, some hours before he ate any breakfast – his brains brightened* (Collins, 88); *Our chance of catching the thieves may depend on our not wasting one unnecessary minute (Nota bene: Whether it was the French side or the English, the right side of Mr. Franklin seemed to be uppermost now. The only question was, How long would it last?)* (Collins, 89); *He reported passing Mr. Franklin on the terrace, sitting in the sun (I suppose with the Italian of him uppermost)* (Collins, 92); *That foreign training of his – those French and German and Italian sides of him, to which I have already alluded – came out at my lady's hospitable board, in a most bewildering manner* (Collins, 104). Крім текстозв'язуючої, ці вставлення мають стилістичну функцію. Вони є носієм негативної конотації, підкреслюють зневажливе й підозріле ставлення Бетереджа до всього іноземного, поряд з цим створюють ефект насмішки.

Із семантико-стилістичного погляду вставлення репрезентують іншу площину оповіді – лінію оцінки, мотивування, роздуму, яка проходить паралельно основній лінії оповіді. Паралелізм оповіді та її одночасної оцінки з боку автора – ось основний стилістичний ефект, який досягаєть-

ся такими вставленнями: *We had our breakfast – whatever happens in a house, robbery or murder, it doesn't matter, you must have your breakfast* (Collins, 89); *Penelop's notion that her fellow-servant was in love with Mr. Franklin (which my daughter, by my orders, kept strictly secret) seemed to me just as absurd as ever. But I must own that what I myself saw, and what my daughter saw also, of our second housemaid's conduct, began to look mysterious, to say the least of it* (Collins, 99).

Серед засобів актуалізації вставлень виділено еліптичні та редуковані речення, повтори та паралелізми, приєднувальні та окличні речення, зміну модальності основного повідомлення і вставлення.

Еліптичні речення додають висловленню точності, стислості, а отже сприяють мовній компресії та допомагають уникнути двозначності, бо сутність еліпсису полягає у скороченні одиниць плану вираження, яке не призводить до змін у плані змісту: *He came back with a character that closed the doors of all his family against him, my lady (then just married) taking the lead, and declaring (with Sir John's approval, of course) that her brother should never enter any house of hers* (Collins, 40).

Дистантні повтори парентезних конструкцій з абсолютно однаковим лексичним та структурним наповненням виконують текстозв'язуючу функцію, але крім того актуалізують авторську характеристику дійової особи: *He went out to India to see whether they were equally strict there and to try a little active service. In the matter of bravery (to give him his due) he was a mixture of bulldog and gamecock, with the dash of the savage* (Collins, 39); *He never attempted to sell it – not been in need of money, and not (to give him his due again) making money an object* (Collins, 40).

Повтори часто супроводжуються синтаксичною симетрією – синтаксичним паралелізмом: *On summoning up my own recollections – and on getting Penelope to help me, by consulting her journal – I find that we may pass pretty rapidly over the interval between Mr Franklin Blake's arrival and Miss Rachel's birthday* (Collins, 57). Паралельні конструкції акцентують логіко-ситуативну співвіднесеність понятійних елементів висловлення і роблять мову стилістично виразною. Приєднувальний сполучник *and* ще більше акцентує виділеність деталі.

Приєднувальні конструкції, винесені у вставлення, дають змогу експресивно підкреслити виділені частини висловлення: *I know, now, that I must have got my first suspicion, at that moment, of a new light (and horrid light) having suddenly fallen on the case* (Collins, 187).

Вставлені емотивні речення є також одним із засобів експліцитного передавання авторських думок: *Here (God bless it!) was the original English foundation of him showing through all he foreign varnish at last!* (Collins, 53); *He was, I honestly believe, one of the greatest blackguards that ever lived* (Collins, 39). Емфатичного забарвлення набувають авторські вставлення, які вриваються в мову дійових осіб, виділяються графічно окремим абзацом та несуть яскраво виражену емоційну оцінку (цьому сприяє оклична інтонація): *«I can't and won't permit them to be insulted in that way a second time!»*

(There was a mistress to serve! There was a woman in ten thousand, if you like it!) (Collins, 145).

Різка зміна думок чи подій виявляється у зміні модального плану основного повідомлення і вставлення, що, безумовно, привертає увагу читача: *If Sergeant Cuff had found himself, at that moment, transported to a desert island, without a man Friday to keep him company, or a ship to take him off – he would have found him exactly where I wished him to be! (Nota bene: I am an average good Christian, when you don't push my Christianity too far. And all the rest of you – which is a great comfort – are, in this respect, much the same as I am)* (Collins, 267).

Однією з характерних ознак наративу роману «Місячний камінь» є постійна апеляція до читача. Серед мовних засобів такої діалогізації є і вставлення, в яких імпліцитні звертання до читача оформлено займенниками першої та другої особи однини та множини, дієсловами майбутнього часу, наказового способу: *He was, out of all sight (as I remember him), the nicest boy that ever spun a top or broke a window* (Collins, 42); *Sergeant Guff, however, took it a step further, evidently (as you shall now judge) with the purpose of forcing the most painful of all possible explanations to take place between her ladyship and himself* (Collins, 203). У багатьох вставленнях автор використовує прямі звертання: *I have seen them (ladies, I am sorry to say, as well as gentlemen) go out, day after day* (Collins, 98). Введення у вставлення вставних слів, звернених до співрозмовника, сприяє діалогізації та виражає емоційне ставлення самого автора до висловлених ним думок: *Then, being butler in my lady's establishment, as well as steward (at my own particular request, mind, and because it vexed me to see anybody but myself in possession of the key of the late Sir John's cellar) – then, I say, I fetched up some of our famous Lator claret...* (Collins, 48). Апеляція до читача здійснюється вставним словом *mind*, яке інтимізує оповідь. Це вставлення також дає опосередковану характеристику героя і має стилістичне навантаження, яке викликане контрастним чергуванням суб'єктів основного речення і вставлення, що забезпечує змістове насичення текстового фрагмента.

Питальні речення та звертання, а також зауваження «Nota bene», вставлені в оповідь або роздуми персонажа, не тільки створюють ефект діалогу автора з читачем: *«Our chance of catching*

the thieves may depend on our not wasting one unnecessary minute.» (Nota bene: Whether it was the French side of Mr Franklin seemed to be uppermost now. The only question was, How long would it last?) (Collins, 116). Вони часто є засобом надання висловленню іронічного забарвлення.

Оповідач нерідко у вставленнях обумовлює наступний розвиток подій, і така перспекція привертає увагу читача: *The chief Indian said something in his own language to the other two, pointing to the boy, and pointing towards the town, in which (as we afterwards discovered) they were lodge (Collins, 46); Having a kind of pity to our second housemaid (why, you shall presently know) [...]* (Collins, 47).

Вставлення часто передають внутрішню мову оповідача, що підкреслює суб'єктивність оповіді: *«Mr. Betteredge», he said, «have you any objection to oblige me by shaking hands? I have taken an extraordinary liking to you». (Why he should have chosen the exact moment when I was deceiving him to give me that proof of his good opinions beyond all comprehension! I felt a little proud – I really did feel a little proud of having been one too many at last for the celebrated Guff) (Collins, 152).*

Лексичне наповнення вставлень часто виявляє різноманітні експресивні одиниці. Чим більше експресивних елементів бере участь у створенні загальної експресії висловлення або текстового фрагмента, тим більший їхній прагматичний ефект, який збільшується в результаті «накладання» експресій. Парентези, зокрема, можуть містити такі інтенсифікатори (лексеми, що посилюють емоційну силу висловлення): 1) частки: *almost, just, even, at least, especially, particularly, in particular*; 2) модальні слова: *indeed, in fact*; 3) пояснювальні слова: *namely, that is*; 4) прислівники на позначення ступеня ознаки: *immensely, extraordinary*.

Отже, вставлення є активним стилістичним засобом експресивного синтаксису мовотворчості У. Коллінза. Найяскравіша їхня функція – діалогізація та інтимізація оповіді. Деякі структурно-семантичні риси вставлень зумовлені специфікою детективного жанру: у романі «Місячний камінь» вставлення найчастіше слугують виділенню та акцентуванню деталі, структуруванню оповіді, містять оцінні зауваження наратора. Суб'єктивація парентез, яка веде до певного протиставлення вставної та основної лінії оповіді, є конкретною реалізацією експресивних можливостей цих конструкцій.

Список використаних джерел

1. Кононенко В. І. Проблеми стилістичного синтаксису / В.І. Кононенко // Українська мова і література в школі – 1975. – № 4. – С. 25-36.
2. Collins – Collins W. The Moonstone. – Вінниця: Нова книга, 2007. – 721 с.

Анотація. Вставлені конструкції є активним засобом стилістичного синтаксису у романі У. Коллінза «Місячний камінь». Визначено структурно-семантичні риси вставлень, зумовлені специфікою детективного жанру: серед них – виділення та акцентування деталі, структурування оповіді, оцінні зауваження наратора. Експресивні можливості вставлень виявляються у суб'єктивації, діалогізації та інтимізації оповіді. Серед засобів актуалізації вставлень виділено еліптичні та редуковані речення, повтори та паралелізми, окличні речення.

Ключові слова: вставлені конструкції, експресивність, діалогізація, еліптичні, редуковані, окличні речення, повтор, паралелізми.

Summary. Parentheses are an active means of stylistic syntax in the novel «The Moonstone» by W. Collins. The article defines structural-semantic features of parentheses which are determined by peculiarities of the crime fiction, among them: emphasis of the detail, structuring of the story, evaluative remarks of the narrator. Expressive potential of parentheses is manifested in subjectivity and interactivity of the narration. Exclamatory sentences, repetition and parallel structures make parentheses stylistically valuable and emphatic.

Key words: parentheses, expressiveness, dialogue, elliptical, reduced, exclamatory sentences, repetition, parallelism.